

B 574771

14025.—, TIPOGRAFIILE ROMANE UNITE*, S. A
CENTRALA : Strada Câmpineanu, 9. — București

MIHAIL DRAGOMIRESCU

Loco

PROBLEMA CULTURALA

MOTO: Partidul, care la reformele trecute s'a consacrat și le-a realizat, socotește, cu aceași convingere adincă și cu aceeași neclintită hotărîre de a executa, că astăzi opera culturală trebuie să fie pusă în capul programului său

Ion I. C. Brătianu, la Banche-
tul cultural din Martie 1927.

Conferință ținută la Ateneul român în ziua de 22 Ianuarie 1928.

574771

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIILE ROMANE UNITE, SOC. ANONIMA

SEDIUL CENTRAL: STR. CÎMPINEANU, 9

1928

001 (042)
8.09 (042)

Inv. A. 67.816

MIHAIL DRAGOMIRESCU

PROBLEMA CULTURALA

MOTTO: Partidul, care la reformele trecute s'a consacrat și le-a realizat, socotește, cu aceeași convingere adincă și cu aceeași neclintită hotărîre de a executa, că astăzi opera culturală trebuie să fie pusă în capul programului său.

*Ion I. C. Brătianu, la Banche-
tul cultural din Martie 1927.*

Conferință ținută la Ateneul român în ziua de 22 Ianuarie 1928.

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIILE ROMANE UNITE, SOC. ANONIMA

SEDIUL CENTRAL: STR. CÎMPINEANU, 9

1928

PROBLEMA CULTURALA

MOTTO: Partidul, care la reformele trecute s'a consacrat și le-a realizat, socotește cu aceeași convingere adîncă și cu aceeași neclintită hotărîre de a executa, că astăzi opera culturală trebuie să fie pusă în capul programului său.

Ion I. C. Brătianu, la Banche-tul cultural din Martie 1927.

Nu pot începe, domnilor și doamnelor, cuvîntarea mea, fără ca, mai întîi, să vă cer ertare, că voi fi nevoit să repet unele idei pe care le-am desfășurat și altă dată înaintea Dv. Aceasta este soarta ideilor sociale. O idee științifică e destul s'o ai și s'o exprimi odată limpede, pentru ca să devină adevăr. Ideia socială, însă, care s'ar mulțumi numai cu o singură formulare, este o idee născută moartă. Căci ideia socială nu poate trăi în sufletul unuia sau a mai mulți indivizi, ea trebuie să trăiască în sufletul unei societăți. Numai din convingerea socială își ia viață. Repetiția, dar, a unei idei sociale este o necesitate. Ea trebuie rostită neconținut pentru ca să intre cît mai adînc în conștiința oamenilor. Și cu atît mai des trebuie rostită, cu cît e nouă.

Este tocmai cazul problemei culturale.

În adevăr, deși s'a vorbit, încă dela început, de cînd s'a introdus învățămîntul, de cultură, — totuși de problema culturii noastre de-abia acum începe să se vorbească cu totdîndinsul. De două zeci de ani d. *Iorga* ne vorbește de cultură în politică, de partid cultural, de ligă culturală, cu toate acestea, un mare partid, creatorul Romîniei moderne și-al Romîniei mari, de-abia acum vorbește într'un program politic de cultură.

Aceasta înseamnă că sub numele de cultură, — și orîcît ar susține-o unii și alții — nu trebuie să înțelegem cultura *intelectuală* ce se dă în școală, sau chiar în prelungirea școalei, ci cu totul altceva. — Oricum ar fi, chestiunile de care va trebui să ne ocupăm în legătură cu problema culturală sînt trei :

1. Pentru ce tocmai acum preocuparea culturală a ajuns la ordinea zilei și pentru ce cultura formează obiectul asupra căruia se vorbește astăzi mai mult ?

2. Ce este cultura ? și

3. Cum trebuie să împărțăm cultura ?

Vom începe dezvoltarea noastră cu prima chestiune.

I

Cînd e vorba de un fapt social, e greu să-i găsești cauzele. Fenomenele sociale sînt prea complexe și încă nu s'a găsit instrumentul pentru analizarea și destrămarea lor sigură. Dar tocmai pentru această, încercările de a le limpezi sînt mai numeroase. Și va trebui și noi, în chestia problemei culturale, să facem o asemenea încercare, cu atît mai mult, cu cît, sub noua formă, sînt cel d'întîi care am ridicat această chestiune, la Iași, pe cînd încă Muntenia eră sub ocupația germană, în Octombrie 1918, în ziarul „Evenimentul cultural“.

Deși nu se isprăvisese războiul, sfîrșitul lui se prevedea, și eventualitatea întregirii Romîniei cu provinciile romînești înstreinate era sigură. Dar, odată cu întregirea neamului sub o singură oblăduire, dreptul internațional ne impunea, fără doar și poate, o datorie : cetățenia romînească pentru streinii din noile teritorii. Această încetățenire în masă, trebuia iarăși să atragă în sinul vechii cetățenii romîne toate elementele, care pînă atunci fusese ținute departe de ea. Aproape sau peste patru milioane de streini aveam să cuprindem în noile hotare, — și chestiunea ce trebuia să ne o punem eră : cum vom putea reține și — dacă se poate — mistui, în masa romînească, cu aspirațiile și interesele ei, — atîtea elemente streine ? Această chestiune era cu atît mai gravă, cu cît populațiunile streine din noile teritorii priveau cu dispreț la noii stăpîni. Ele trebuiau să primească, cu voe fără voe, superioritatea noastră militară, politică și, prin expropriere, chiar pe cea economică.

Dar sub raportul cultural — și chiar neamestecînd, cum fac, unii chestiunea culturii cu a civilizațiunii — ei ne socoteau mult inferiori. Și, ceea ce e și mai grav, această socotință a lor, dintr'un anume punct de vedere, eră dreaptă. Minoritarii, în adevăr, aveau în cultura lor *trecutul*. Literatura și arta germană, spiritul administrativ german, și chiar literatura, arta și administrația maghiară nu se puteau pune în cumpănă, cel puțin așa cum părea lucrul tuturor, — cu literatura și arta rominească a trecutului. Acelaș lucru, firește, îl pretindea literatura, arta și viața socială rusească. Dacă noi ne-am fi mulțumit numai cu superioritatea politică și economică, în organismul statului s'ar fi creiat un dezechilibru în defavoarea elementului de baștină romînesc. Noi trebuia, cu orice sacrificiu, nu numai să luăm iluzia minorității, în privința culturală, dar în acelaș timp, prin cultura noastră să-i cucerim sufletul.

În această privință, cazul lui *Enescu* dela Bălți după ocuparea Basarabiei, e concludent. La Bălți, *Enescu* a putut dintr'o dată să schimbe cu desăvîrșire ideia populației locale, ce desprețuia pe romîni din punct de vedere cultural. Prin ce ? prin puterea artei lui, — prin arta care pune între oameni *omenescul* ce-i leagă, nu interesul ce-i desunește.

Și astfel am emis eu, în acel timp, ideia federalizării tuturor societăților culturale romînești și înființarea, pentru toate orașele cu mari minorități, *tîrguri culturale periodice*, pentru ca, în virtejul producțiunilor noastre culturale, să prindem măcar o parte din minoritatea semeață.

Dar din momentul ce aceste, minorități ne erau, prin *trecutul* lor, cu adevărat superioare, cum era cu putință să le cucerim ? Pe ce ne putem bizui ?

Aveam și avem pe ce. În ciuda scepticilor streini sau înstreinați, care au criticat de atîtea ori optimismul meu, o spun încăodată : aveam și avem pe ce ne sprijini.

Minoritățile puteau să aibă un trecut cultural glorios. Dar acel trecut e *clasic* și face parte din patrimoniul culturii omenesti. Te poți lăuda cu el, dar nu e numai al tău.

Prin execuțiunea impecabilă a unui *Enescu* sau *Georgescu* pot împămînteni pe un *Beethoven*. Prin arta dramatică a unui *Nottara*, *Ventura* sau *Bulandra*, pot împămînteni pe un *Schiller*. Dar trecutul e trecut, oricît de glorios ar fi el. Ches-

tiunea este: ce ești astăzi? Și, din acest punct de vedere, nu ne sfiim a afirma că poporul nostru are posibilități pe care nu le mai pot avea ușor popoarele vechi secătuite sau anarhizate, cum sînt cele mai multe elemente minoritare. Aceasta este marea noastră sprijin: credința că aci, în orientul european, noi reprezentăm elementele de cultură cele mai solide și mai sănătoase. Sîntem poporul noului clasicism în artă, în literatură, politică, religie și chiar militarie. Să vă dau cîteva dovezi.

Inconjurați pretutindeni de elemente anarhice, cine și-a păstrat mai bine echilibrul politic? Cu toată zarva de vorbe a gazetelor de opoziție asmuțite de neputința minoritară, ce țară a avut o dezvoltare mai normală și mai „în desine însăși“ ca țara noastră? Prin expropriere și votul universal noi am făcut cea mai pașnică revoluție din lume. Prin economie în finance, noi ne-am păstrat minele, pădurile, petrolul și independența economică. Cu armele, cînd le-am avut, am zdrobit pe vrășmași la Mărăști și Mărăsești; cu sufletul țaranului român, noi am ajuns să fim stăpîni la Nistru și la Tisa. Iar din învîlmășagul marelui războiu, în care am suferit cumplit, noi am câștigat mai mult, deși, ce e drept, — un drept al nostru amanetat streinilor de veacuri.

Dar geniul românesc, care s'a arătat atît de strălucit în politică și în militarie, strălucește astăzi pe toate terenurile. Un *Constantinescu* și un *Levaditi* cuceresc admirația Englezilor; un *Enescu*, un *Georgescu*, o *Ventura* pe-a Francezilor. Și n'avem noi un erudit fără seamăn care cutreeră Europa și o minunează cu cunoștințele și verva lui? Ce să mai zic de arta nelotrecută, prin poezia infinitului și-a grației, a unui *Grigorescu*, prin arta plină de căldură a unui *Lukian* și prin caracteristicul dulce al unui *Mirea* sau adînc și incisiv al unui *Costin Petrescu* din „Milițienii“ și din „Samsarul“ lui?

Dar, trecînd la un teren care mi-e mai familiar — acela al literaturii, care dă expresivitatea cea mai completă a sufletului, — pot spune, și am dovedit-o de atîtea ori — că astăzi și de mulți ani încoace, sîntem în fruntea literaturii mondiale prin clasicismul și forța inspirațiunii sănătoase. Sîntem singurul popor, care ne-am dovedit amplitudinea sufletească completă avînd patru poeți lirici, unul reprezentînd un pol al gîndirii umane, pesimismul, — *Eminescu* — alți doi reprezen-

tind polul opus al acestei gândiri, optimismul, *Coșbuc* și *Cerna*, și un al patrulea reprezentând seninătatea, cel de-al treilea pol al gândirii omenеști, *Gr. Alexandrescu*. Astăzi romanul putem zice că-i al nostru prin adîncime, echilibru și căldură sufletească. Un *Sadoveanu* e marele reprezentant al nuvelei și romanului liric; un *Rebreanu* este extraordinarul reprezentant al romanului epic, fie el epopeic, ca în „*Ion*“, fie psihologic ca în „*Pădurea Spînzuraților*“ și „*Ciuleandra*“, fie mistic ca în „*Adam și Eva*“. În dramaturgie avem capodoperele dramatice — poezie dramatică și teatru în acelaș timp — „*Letopiseții*“, „*Patima roșie*“ și „*Dezertorul*“, care trebuie puse, nu alături, ci de-asupra tuturor producțiilor dramatice din lumea de astăzi. De la „*Moartea lui Wallenstein*“ a lui *Schiller* nu s'a pus în relief cu un simț al proporțiilor și al artei teatrale mai artistic, ca în aceste producțiuni, ideea fatalității umane, cu care de mii de ani se făleşte teatrul Grec. Și astfel, fără să mai intrăm în alte amănunte, arta literară romînească dă o strălucită mărturie de vitalitatea creațiunii clasice a poporului român. Sintem în plină fierbere de creațiune și avem toate semnele că această creațiune are toate caracterele echilibrului sănătos care contrastează cu producțiile dezechilibrate, în care nouitatea desprețuește originalitatea, a popoarelor, care, altminteri, sint în fruntea civilizațiunii.

Pe aceste realități și posibilități ne bizuim cînd zicem : Acum e momentul să organizăm cultura romînească ! Acum e momentul să dovedim excelența sufletului romînesc sănătos și artistic. Acum e momentul, prin manifestările lui multiple și minunate, să cucerim admirațiunea altor popoare și deci și a minoritarilor care pînă acum nu ne-au cunoscut.

Din toate acestea se vede pentru ce problema culturală este la ordinea zilei și pentru ce ea nu va fi scoasă din aceasta ordine, pînă ce nu se va găsi omul care s'o organizeze.

II

Dar ce să organizeze ? Ce este cultura ? Sau mai bine ce trebuie să înțelegem prin cultură ?

Sînt mai multe concepțiuni.

Unii înțeleg prin cultură dezvoltarea cît mai întinsă, — deci și dincolo de hotarele școalei — a cunoștințelor în pri-

vinta neamului și a lumii. Este o concepție unilaterală. Inteligența nu este decît o lature a sufletului, și oricît am cultiva-o, ea nu are legături cu întreg sufletul omenesc, necum cu adîncimile lui. Un om învățat nu e în acelaș timp un om de caracter. Un erudit nu e în acelaș timp și un om întreg. Nu cu știința se poate ajunge la perfecționarea integralității ființei noastre.

Aceasta nu însemnează că educația intelectuală nu e necesară. Și din momentul ce deocamdată nu ai alte mijloace de cultură, — dar totuși ai la îndemină elemente strălucite în corpul didactic, — este o faptă de laudă să le mobilizezi pentru răspîndirea culturii. Și sub acest unghi trebuie să privim activitatea, ce se desfășură actualmente la Ministerul Instrucției. Tot sub acest unghi trebuie să privim activitatea ce de la București se resfiră în toate orașele Romîniei prin conferințele „*Universității libere*“, precum și ale „*Extensiunii universitare*“ de la Cluj în orașele Ardealului, Bucovinei și chiar ale vechiului Regat. Nu trebuie să uităm nici laudabila și neobosita activitate a d-lui Iorga, care, la Văleni, la Academie, în diferite atenee din București și din alte orașe, caută tot prin conferințe publice să întindă sfera de cunoștințe a auditorilor; și nici activitatea mai modestă, dar mai sistematică, a d-lui Țițeica, care lucrează sub egida d-lui General Monolescu, ce reprezintă și laturea practică a culturii.

Dar oricît de importantă ar fi această activitate culturală care se repercutează și în numeroasele atenee din București, ea nu poate reprezenta posibilitățile de cultură de care sîntem capabili.

Nici cultura religioasă nu poate să constituie idealul cultural către care trebuie să tindem. Cultura religioasă este foarte importantă și e un mare reîncurajant sufletesc să constatăm, că, sub impulsia marelui nostru Patriarh, preoțimea noastră s'a pus la lucru, și bisericele care, pînă mai acum cîțiva ani, erau pustii, astăzi gem de lume doritoare de a-și curăți și înălța sufletul. Dar să nu exagerăm nici importanța acestor culturi. Creștinismul în trecutul nostru istoric a jucat un rol așa de mare, că noțiunile de român și creștin ortodox, sînt în istorie nedeslipite. Creștinismul a rămas nedeslipit și de românismul marilor mase. Dar, în afară de etlorescența morală a crești-

nismului, care este generozitatea, inima largă și primitoare, pe care orice român o are — mare parte — pot zice cea mai mare parte, — din românimea cultă de astăzi, are un ideal național, în care nu mai intră noțiunea de creștin decît ca notă tradițională, mai mult sau mai puțin fără fondul adevăratului creștinism. Astăzi idealul nostru național se formează în școală, — iar școala noastră, odată cu clasa V sau VI gimnazială, încetează de a mai fi creștină. De la 15 ani, copilul nostru nu se mai închină în școală, iar afară din școală, numai la zile mari. Rău sau bine — aceasta este realitatea. Noțiunea rominismului nu mai conține cu necesitate nota creștinismului, fără ca însă printr'aceasta să putem zice că acest rominism e mai puțin înalt și curat ca cel de altă dată. Isvorul mistic al Bisericii este înlocuit cu isvorul mistic al Patriei, care la unii se ridică deadreptul la Dumnezeu, peste capul Bisericii.

Oricît de îmbucurătoare este dar mișcarea pentru cultura religioasă, ea rămîne mai mult sau mai puțin unilaterală. Ea atinge sufletul, mai adînc decît cultura intelectuală, dar prin întinsul său pacifism, ea îi dă o direcțiune care poate lesne intra în conflict cu naționalismul, cu idealul Patriei care trebuie întărită și apărată de atîți vrășmași din afară sau din năuntru. Exagerarea ei duce la un internaționalism înainte de vreme. Nici cultura religioasă nu poate fi dar idealul nostru de cultură ca una ce e aproape tot atît de unilaterală ca și cultura intelectuală.

Unii susțin o altă concepție a culturii, o concepție, care atît de mult începe să intre mai cu seamă în preocupările noii generațiuni, că nici nu mai are nevoie de vreun impuls exterior, ca să se desvolte. Este cultura sportivă. Este răspîndirea ideii că prin cultivarea fizicului ajungi să fii om sănătos și deci întreg și echilibrat. Dar și această concepție este unilaterală. Sportul lenevește mintea. Sportul întunecă idealurile. Umblînd prea mult pe pămînt, uită cerul. Întărînd prea mult corpul, înțepenește sufletul. Se 'mlădie încheeturile trupesti, și ruginesc cele sufletești.

Aceasta nu însemnează că sîntem în contra educației fizice. Sîntem în contra acelei educațiuni fizice care vrea să facă din tineretul nostru atleți, gimnastici sau derbedei. În toate trebuie o măsură și un cumpăt.

Nici această concepțiune nu poate fi idealul nostru de cultură.

Idealul nostru de cultură se ridică de-asupra tuturor acestor idealuri, fără însă să desprețuiască pe niciunul: să ne cultivăm inteligența, să ne înălțăm sufletul cu educația religioasă, să ne întărim trupul, prin educația fizică toate acestea cu scopul de a ne transforma viața vegetativă în viața activă, și viața activă, în viață *creatoare*.

Idealul culturii este ridicarea prin *creațiune proprie* sau prin *creațiunea altora*, la treapta *omenescului* din noi.

Acesta este idealul care ne poate scoate din lenevia vieții vegetative, pentru a ne asviri în mijlocul înviorătoarei vieți active, care, prin creațiune proprie sau streină, ne poate ridica la cel mai înalt grad al umanității în mijlocul unui neam.

Numai astfel axa sufletului nostru se poate întoarce, și numai astfel putem ajunge să-l scoatem din întunericul orb și desgustător al plăcerilor josnice spre lumina dătătoare de viață a încântărilor ideale. Numai astfel putem eși din marasmul așa numitei vieți sociale, cu baluri, chefuri și jocul de cărți,—spre plăcerile superioare ale creațiunilor științei, artei, literaturii.

Căci aceasta este problema culturii: să ne schimbăm idealul pinteceului, al concupiscenței, și-al misticismului de la masa verde, pe idealul încântărilor infinite pe care ni le dă înțelegerea adevărului științei, admirația faptelor istorice și cu deosebire încântarea ce ne-o dă contemplarea capodoperelor literare și artistice, cum și creațiunea lor. Acest ideal este soarele culturii la care trebuie să ne încălzim sufletul.

Cu alte cuvinte, domnilor și doamnelor, idealul cultural este idealul integral al educației intelectuale, religioase și sportive, subordonate educației artistice. Când sufletul nostru eșind la suprafața și pe de-asupra preocupărilor meschine, va căuta în tot ce-l inconjoară mai întâi de toate frumusețea, el își va ajunge idealul. Căci frumusețe fără adevăr și fără bine nu există.

Adevărul poate să nu fie frumos și poate să nu fie bun. Cîte adevăruri științifice nu sînt hidoase și nu sînt absolute vătămătoare? Binele iarăși poate să se întemeze pe minciună

(cînd vrei să scapi pe un nevinovat sau pe o ființă scumpă) și poate să n'aibă nicio frumusețe. Nu există însă frumusețe adevărată care să nu fie în acelaș timp adevărată și bună. Ficțiunea cea mai în aparență neadevărată, într'o operă frumoasă — ca d. ex. cea din „Luceafărul“ de *Eminescu* este adevărată prin simbolul ce reprezintă; și omul în aparență cel mai rău, într'o operă frumoasă, cum e d. ex. „Richard III“, este bun prin idealul moral, căruia trebuie să i se supună, fără să vrea, fie ca instrument răsbunător al ursitei ce urmărește pe cei răi, fie ca erou ce se ridică prin îndrăsneala faptei de-asupra tuturor celor ce îl înconjoară. Frumusețea capodoperelor artistice și literare constituie cel mai înalt ideal cultural către care trebuie să tindem. Cînd în viața noastră vom admira sau vom ajuta să se nască frumusețea, noi vom fi și oameni de ordine, vom fi și oameni de lucru, vom fi și scribiți de viții. Atunci frumusețea nu va mai fi numai în strălucirea policandrelor sau varietatea toaletelor, care îndeamnă la viții secrete ca cele descoperite în legătură cu sinuciderea de la Athénée Palace, — ci va fi în sufletul nostru ordonat, cumpătat și echilibrat în toate purtările lui. Căci frumusețea adevărată nu e pe deasupra, ci înăuntru.

III

Ne mai rămîne acum să ne cercetăm a treia chestiune. Cum ajungem la acest ideal? Prin ce mijloace putem dobîndi mai bine această cultură?

În această privință avem iarăși trei concepțiuni mai caracteristice.

Avem mai întîi concepția *regionalistă-liberă*, concepția *biurocratică* și concepția *tutelară*.

Mai deunăzi într'unul din ateneele populare din București, colegul meu, d. *C. Rădulescu-Motru*, renumit și prin campania sa pacifistă prin „Ideia europeană“, a susținut nici mai mult nici mai puțin să lăsăm liberă mișcarea culturală să se desvolte fiecare cum l-o tăia capul pe partea de pămînt, unde își duce viața. Este concepția libertară-regionalistă. În timp ce propaganda streină și-a întins ca o caracatiță tenta-

culele asupra intelectualității noastre, noi să lăsăm lucrurile să-și meargă drumul lor.

Și știți cum merg.

Uitați-vă la librăriile streine ce se înființează! Uitați-vă la nenumăratele reclame fățișe sau deghizate care se desfășoară în atâtea publicațiuni! Cercetați și vedeți ce fel de isvoare culturale se găsesc în publicațiuni costisitoare care *pierd*, publicațiuni luxoase, care *nu câștigă*, și care sint conduse totuși de niște scriitori sărăcuți, luați dela cele patru vinturi,— și ce-aveți să vedeți?

Reclame mai mult sau mai puțin inteligente pentru marfa intelectuală străină! Teorii încalcite sau trezite, nume de învâțați de a treia mână, cărți stupide ori fără miez, prin care streinismul se îmbulzește să ne cultive. Și când streinii înțeleg ce e propaganda și cheltuese milioane, ca să ne corupă caracterele, să ne zăpăcească mintea, să ne leșuiască inima, noi, Rominii României mari, ne învăța colegul *Motru* să stăm cu mâinile în sin și să lăsăm lucrurile să meargă cum o da Dumnezeu pe meleagurile și în coclaurile regionale! Nu cred să fie nimeni dintre noi care să primească această teorie a indolenței.

Argumentul ce se aduce în sprijinul ei — și anume faptul că noi, pînă acum, am fost supuși la atâtea influențe streine, și totuși am rămas tot noi; faptul că, cu instinctul rasei noastre, am mistuit atâtea popoare streine, — astăzi nu mai poate fi valabil. În acele vremuri trecute jocul influențelor era acela al naturii. Administrația putea fi streină, dar viața intimă, viața națională, își ducea cursul firesc. Față în față streinii vecini, românul cu limba lui, cu spiritul clar, cu sufletul său primitiv, cu obiceiurile lui patriarhale caracteristice, și mai cu seamă cu vînjoasa sa natură a putut să lupte și să biruiască niște limbi greoaie și nestabile, niște neamuri închircite în urîtenia lor națională și în slăbănia lor populară nătîngă. Dar astăzi cînd propaganda streină se duce de streini bogați în țară săracă; azi cînd această sărăcie e luată drept motiv pentru ca spirite distinse să nu se uite că banul strein are miros; azi cînd mijloacele *civilizatoare* — în anume sens — nu sint între hotarele noastre, ci *dincolo*, — astăzi ar fi un semn de inconștiință neertată să lăsăm în voia ei propaganda streină, iar noi să stăm să ne uităm cum boala vine și ne cotopește.

Căci acesta e cel mai puternic argument, pentru ca să

reacționăm în contra streinismului. Din străinătate altădată ne veneau lucruri multe bune și proaste mai puține. Astăzi ne vin mai multe lucruri bolnave și stricăcioase, și numai puține de cele bune. Un singur exemplu, în legătură cu viața culturală ce se desfășoară în acest anvon al culturii române care e Ateneul român. Aci în această instituțiune, au venit acum un sfert de secol o sumă de tineri pictori, singuri sau sub numele de „Tinerimea română“ și s’au manifestat prin expoziții în care, pe lângă influențe streine, ca d. ex. a unui *Böcklin* sau a unui *Henner*, se găsea trăsătura românească, tradiționalistă, și trăsătura individuală a fiecăruia dintr’înșii. Azi acești pictori sînt cunoscuți de toți oamenii cu mintea și sufletul sănătos: un *Verona* cu toamnele și cîmpurile lui, de grîu copt; un *Vermont* cu scenele lui biblice și cu tablourile de gen; un *Costin Petrescu* cu portretele, peisagiile și pictura lui monumentală; un *Ștefan Popescu*, cu viața intimă a cîmpurilor noastre poetizată de copaci răsleți; un *Lukian* cu florile, dar mai cu seamă boii lui, în care pasta caldă, aducea în pictura românească un nou temperament; un *Pătrașcu* cu viziunea întunecată, dar pitorească, a șandramalelor și caselor lui năpăstuite de vreme; un *Steriade* cu realismul lui nuanțat; un *Basarab*, cu miniaturile lui de colțuri fermecătoare de țară; un *Chirovici* cu troițele lui românești; un *Szatmary* cu interiorurile, cu minăstirile și clopotnițele lui; un *Strîmbu* cu efectele lui de soare și scenele lui intime; un *Artachino* cu ochii senini ai copilelor noastre din munți — toți pictorii vibrînd din plin de viață românească ridicată în lumea transfigurării artistice. — O școală care a cultivat influențele streine, dar care a rămas mai nainte de toate o școală românească și în care fiecare a rămas mai înainte de toate el însuși.

Față în față cu această sănătoasă manifestare de artă în care specificul românesc eră preponderant, — ce avem astăzi, de vre-o 4—5 ani încoace, ca manifestare artistică de stat? Sub influențe streine inavuabile și care la noi sînt reprezentate printr’un oare care *Cisek*, sfătuitoarul — aud — al Ministerului Artelor — am avut nesăbuitele expoziții care au întinat din nefericire și pereții acestui Ateneu și care acum și-a găsit un domiciliu — zice-se artistic — la șosea pentru ca să facă — văz doamne! — echilibru cu trăsniții dela Paris din Bois de Boulogne, unde însă au fost, nu așezați, ci goniți de

pictura serioasă de la Champs-Elisée. Căci în fine Parisul și-a venit în fire. Dar nu și Berlinul, sub a căru influență artistică, grație noului *Sudekum*, ne aflăm. Acolo am văzut cu cea mai mare surprindere, în cel mai mare muzeu de artă, semnul cel mai evident al decadentei unui mare popor peste care a suflat vintul bolșevismului. Nu se pot descrie urîșeniile, grotescul, nebunia omenească, ce, sub numele de artă, se desfășoară pe pereții acelu muzeu în nu mai puțin de trei sa-oane, alături de un *Böcklin* și de un *Klinger*! De-acolo a bătut și bate vintul rău în arta noastră. Și bate cu atât mai mult cu cît această lipsă de gust e în legătură cu industria streină care, cu dreptul ei comercial, ne invadează.

Și cînd stau lucrurile astfel noi să lăsăm să se desvolte în voe manifestările culturale — adică în prada influențelor streine necontrolate? Nu se poate!

A doua concepție în privința modului cum trebuie administrată cultura, este cea birocratică, centralistă. Manifestările culturale să fie conduse, cum e condusă instrucțiunea în școli și cultul în biserici, prin biurouri, prin legi, prin regulamente strict aplicate și mecanic executate. Evident, cînd ai la îndemînă vasta rețea de celule culturale cum sînt școalele și bisericile, nu se poate să nu te gîndești să le pui în mișcare și în direcția dezvoltării culturale. Și acest lucru se cată a se face acum la Ministerul Instrucțiunii cu asiduitatea de care a dat dovadă actualul Ministru al Instrucțiunii Dr. C. Angelescu, Președintele Ateneului nostru.

Nu cred însă nici această metodă cea mai bună și nu credem să dea roadele pe care noi le-am aștepta dela o ade-vărată mișcare culturală.

Cultura trebuie să răsără ca o floare din prisosul sufletului. Cultura este o floare a libertății. Cultura este creațiune, și creațiunea este spontană. Ei li trebuie aer și soare mai întîi de toate. Și soarele și aerul ea nu-l poate avea, dacă vei căuta s'o stringi prea mult în legile birocrăției. Sub suflul administrației stricte, inițiativa privată se ofilește. Obligatorietatea vestejește sufletul. Administrația nu poate avea decît un anume rol, și cu aceasta trecem la a treia concepție — concepție tufelară care este concepția noastră.

După această concepție Statul trebuie să aibă un întreg rol: să atîțe inițiativa privată, dar s'o tuteleze și să-i dea direcțiunea. Pentru aceasta însă organul superior de atare tute-lare și directivă, trebuie să aibă altă organizare decît cea de acum, groteasca organizare, în care pe culoarele ministerului se întîlnesc călugărițe cu actrițe și oamenii lui Dumnezeu cum trebuie să fie preoții și oamenii fără Dumnezeu cum în deobște sînt artiștii. Această formație hibridă trebuie să dispară, trecînd preoții iar la Ministerul Instrucțiunii, cu atît mai mult cu cît chestiunea lor este împletită cu chestia complicată a școalelor confesionale; iar pe artiști la Casa Culturii Poporului, formînd împreună un Minister al Culturii. Numai în această constitu-țiune, se poate asigura după alte reguli decît ale biurocrației, atît inițiativa privată, cît și tutelarea și direcționarea ei. Numai în acest chip se poate organiza Cultura în România mare, căreia, mai înainte de toate, — pe lingă regulile ce le vom vedea altădată — genialitatea creatoare ce avem, — auto-ritate și bani.

13.436.—„**TIPOGRAFIILE ROMANE UNITE**“, S. A.
CENTRALA : Strada Cămpineanu, 9. — București

